

ДЕКЛАРАЦИЈА ЗА ДИЈАЛОГ НА КУЛТУРИ И ЦИВИЛИЗАЦИИ КАКО ПАТ НА ПАРТНЕРСТВО ЗА МИР, ОДРЖЛИВ РАЗВОЈ, СОРАБОТКА, ДЕМОКРАТСКА ИНТЕГРАЦИЈА И СЛОБОДА НА БАЛКАНСКИТЕ НАРОДИ

Собрани на меѓународниот научен собир посветен на темата „Дијалог на култури и партнерство на цивилизациите на Балканот“, ние, научниците-истражувачи, ја усвојуваме следната Декларација:

1. *Балканот* е, како регион низ историјата, претставувал трусно геополитичко подрачје на коешто се сечат лаковите на различни цивилизации, се судираат геостратешките интереси на големите сили и производот на вишок на историја, култура на страв и смрт. Преку него низ историјата, поминале повеќе војници отколку трговци и туристи; пролеана е повеќе човекова крв отколку во другите делови и региони во светот. Неговите елити бавно учеле од учителката Клио, така што страниците на историјата одново се напишани со данок во крв на новите генерации. За жалење е што Балканот и денес повеќе живее во сенка на „шокот на минатото“ отколку од предизвиците на иднината. Тоа е сè уште регион на „недовршен мир“, привремено пацифициран со различни мировни формации.

2. *Имплозијата на реалсоцијализмот и воени судири* кон крајот на 20. век на овој простор ги отежнаа процесите на демократска транзиција и внатрешните процеси на на органска интеграција на балканските земји, низ формите на стопанска, политичка и културна соработка. Билансот на постсоцијалистичката транзиција на Балканот покажува дека овие земји доживееја социјална регресија и неоконзервативна реставрација. Имено, балканските елити, некритички го следеа неолибералниот модел на зависна модернизација/присилна транзиција и го воведоа овој регион во процес на релативна стагнација, должничко ропство, реколонизација и протекторизација. Со еден збор, Балканот стана нова зона на зависни земји на периферниот „капитализам на катастрофа“. Од некогашната зона на средно развиени земји, тој по многу социолошки индикатори доживеа периферизација и ребалканизација. И покрај настојувањата на современите политички елити овој простор институционално да го интегрираат во ЕУ, Балканот одвнатре е поделен и фрагментиран во стопански, политички и културен поглед. Тој факт не може да се прикрие со фрази од политичката реторика за евроинтеграциските процеси и среќната иднина под скутот на бриселскиот двор. Социолошки гледано-реалниот Балкан живее во услови на „зомби економија“-економски и социјално девестиран, осиромашен и полумртв; политички фрагментиран; со тенденција на создавање на култура на зависност и деструкција на сопствените автентични национални и културни идентитети. Сите овие процеси балканските општества ги доведоа во алармантна состојба којашто бара не само критичка рефлексивна на науката и интелектуалците, туку

и радикална промена на стратегијата на развој од страна на општествените актери.

3. Во потрага по патишта за излез од актуелната криза и дефинирање на проектот за натамошен развој и напредок на општеството, незаменлива улога може и мора да одигра современата наука, универзитетите и интелектуалната елита на општеството коишто не смеат да бидат во опортунистичка дефанзива, туку се должни, со резултатите на своите истражувања, да го помогнат развојот на делотворната општествена критика и рационално-демократска свест на граѓаните за нивно активно учество во процесите/актуелните борби за подобро денес/подобро утре. Во овој контекст посебна е одговорноста на претставниците во областа на општествените и хуманистички науки.

4. Тргувајќи од радикалната парадигма во 21 век: од геополитиката и геономијата кон геокултурата, неопходно е да се поттикне свеста кај елитите- *за капиталното значење на улогата на науката и културта* во идните промени во сите области на општеството. Од нивното решавачко влијание врз развојот на технологијата, организацијата на трудот и управувањето, до негувањето/сочувувањето на идентитарната култура и истражувањето на алтернативните патишта на идниот развој, футуристичките нацрти на „иднината којашто почна“.

5. Во современото и идното општество главни министерства ќе станат *Министерството за наука, образование и култура*; за информациски развој и екологија. Клучно прашање ќе биде развојот и употребата на човековите ресурси, улогата на културата како капитален ресурс во концепцијата за одржлив развој на човекот и светот.

6. Постсоцијалистичките општества на балканските земји мораат благовремено да се *подготват за оваа нова развојно-цивилизациона етапа на „третиот бран“*, ако не сакаат да доцнат во својата компетентност за новите форми на компетенција на глобалниот пазар на „пазарна „сива материја“/интелектуален капитал.

7. *Местото и улогата на одделни народи* во глобалната поделба на трудот, угледот имокта сè повеќе и повеќе ќе ги одредуваат дарбените луѓе како креатори на „општеството на знаење/иновација“, творечката интелигенција и нејзиниот дух на „креативна деструкција“, како и претприемачката елита, а не војничка мудрост и храброст, или, пак, сиренски глас/демагогија на политичарите. За тој натпревар треба да се подготвиме денес и овде. А тука сме на теренот- на улогата на *универзитетите и образованието*, т.е какви реформи ни се потребни нашата наука и образование – да овозможат развој на новите профили на стручњаци, кадрови за новото/идно време. Крајно е времето да се сфати духот на Низбетовите пораки (од „Мегатрендови“): „Како што низ историјата минатото ја одредувала сегашноста, во современоста сè повеќе нашата сегашност-судбина ќе ја одредува иднината“. А ние во таа подготовка доцниме зад иновациите (зад модернизационите процеси во современиот свет), така што нам ни е потребен галоп! Време е за вистински *аларм на Универзитетот и во општеството- за низ системот на новите радикални реформи да се воспостават*

нужните социјални и културни претпоставки во борбата за нашата нова позиција и улога во светот... Потребни ни се длабоко обмислени радикални реформи во областа на науката и образованието, како основен генератор на знаење и нови елити за да можеме да одиме во чекор со светот и да се натпреваруваме со него.

8. Тргнувајќи од досегашните напори во академската заедница на Универзитетот во Ниш и следејќи ја логиката и дофатот на нашите истражувања, можеме да ја истакнеме потребата: најдобар придонес кон реактуализација на пораките на Миланскиот едикт може да се даде ако некои од нашите иницијативи од 15-годишната работа на проектите („Регионалната култура на соработка на Балканот“, „Културата на мирот, идентитетите и меѓуетничките односи во контекстот на евроинтеграциските процеси“) ќе се институционализираат во образовниот систем на нашите универзитети (се мисли на Балканот) како на пример:

а) формирање меѓууниверзитетски систем на мастер и докторски студии: студии за балканските култури /студии за културата на мирот;

б) да се развие Центар за мултидисциплинарни истражувања во најкреативниот фактор на унапредување на науката и културата на Универзитетот- посебно низ афирмација на трансдисциплинарните истражувања на новите полиња: во областа на новите технологии и комуникации; биотехнолошкиот развој и генетичкото инженерство; во моделирањето на стратегијата на одржлив развој (еколошки и биотехнички); во областа на развој на комплексната глобална и регионална социологија и акциските применети истражувања; во рамките на истражувањата на концепцијата на регионалниот развој и регионалната соработка на Балканот; во областа на истражувањето на демографската репродукција на населението и опстанокот и развојот на народите на овие простори; во областа на развојот на конфликтологијата како научна дисциплина којашто научно би ги осветлувала причините на конфликтите на долго траење на овие подрачја; во областа на социјалната екологија како наука којашто го проучува влијанието на општествените фактори врз животната средина и *vice versa*.

9. Ваквата амбициозна програма на истражување бара и воспоставување на нови форми на координација и соработка на интелектуалците на Балканот. Нашето искуство покажува дека е неопходно собирање на најелитното јадро (истражувачи, научници, истакнати културни творци) и нивно интелектуално ангажирање во дефинирањето на платформата за нова политика на општествените актери на Балканот, којашто би била предизвикувачка според идеите и препораките. Тоа, пак, бара не само поинтензивна регионална соработка на научниците и преставниците од културата, туку и *формирање на Балканолошки институт на Универзитетот во Ниш* (како научно-истражувачка единица), а посебно на *Балкански форум на интелектуалци*, како интерактивна демократска форма на интелектуална заедница на сите оние кои сакаат и имаат способност да ги артикулираат актуелните барања на планот:

а. *афирмација на регионалната соработка, развојот и културата на мирот;*

б. *да ја реактуализираат трајната вредност на лозинката „Балканотна балканските народи“, во којашто е содржано барањето за интевизирање на балканската соработка меѓу балканските народи со цел зачувување на автономијата на овој регион;*

в. *со цел на собирање и академско јавно дејствување на интелектуалците од Балканот да се покрене списание „Балканска синтеза“ за наука, регионална соработка и култура на мирот, коешто би објавувало повеќејазично авторски прилози поврзани со актуелните проблеми и алтернативни проекти на развојот на Балканот како заедница на рамноправни народи, култури и граѓани. Оваа ревија, понатаму, би ја реafirмирала демократската и слободарска мисла за соживот на балканските народи, дијалогот на култура и партнерството на цивилизациите за културата на мирот на Балканот како претставници на развојот и напредокот.*

10. Србија, впрочем како и мнозинството балкански земји, денес е соочена, од една страна со проблемите на субразвој, а од друга страна, со процесите на зголемените диспропорции во регионален, демографски, економски, социјален и културен поглед- со феномените на метрополитизација и внатрешен колонијализам, социјална нееднаквост, противречности и конфликти. Овие проблеми бараат перманентно научно истражување и разрешување од страна на општествените актери. Концепциското редефинирање на стратегијата на регионален и социјален развој, но и институционална и функционална децентрализација. За таа цел неопходно е формирање *Балкански центар за истражување на регионалниот развој, конфликтологија и култура на мирот-* којшто мултидисциплинарно/трансдисциплинарно компаративно би се занимавал со оваа проблематика, разменувајќи искуство од теоретско-концепциски и институционално-практични решенија за можностите, патиштата и инструментите на разрешување на овие и други противречности во својот развој со цел овие општества да се деблокираат во својот развој и да се посветат на предизвиците на модернизација, балканските и европските интеграции.

11. Во интелектуалното артикулирање и акциското покренување и разрешавање на овие и други цивилизациско-развојни прашања неопходна е поангажирана и поодговорна *мисија на универзитетите* како научно-образовни институции, но и духовни средишта на културата, формирањето на современите национални елити во развивањето/негувањето на дијалогот на култури и цивилизации на Балканот, во ширењето на културата на мирот и глобализацијатана разбирање меѓу балканските народи за да можат нашите култури да се проникнуваат, прелеваат, градејќи цврст и траен мост на соработка и слога меѓу балканските народи. На овој фон: универзитетите, факултетите, институтите, наставниците, соработниците, студентите ќе ја интензивираат меѓууниверзитетската соработка- помеѓу институциите, организациите, институтите, истражувачките групи во академската заедница на Балканот, користејќи нови технологии, ширејќи ја комуникациската

култура, духот на толеранција, дијалог и соработка меѓу младата генерација, креаторот и носителот на идниот развој.

12. Секако, како за благовремено препознавање така и за објективно информирање за овие и други цивилизациско-развојни проблеми за афирмирање на новите вредности во областа на културната политика и ширење на духот на глобалното разбирање и солидарност на Балканот, неопходна е активна и одговорна улога на мас-медииите. Бидејќи ако во војната прва жртва е „вистината“, или како се истакнува во повелбата на УНЕСКО „бидејќи војните почнуваат во човековите глави, во човековите глави и одбраната на мирот мора да се изгради!“. За таа одбрана на мирот на Балканот и формирање на алтернативни, развојни и еманципаторски проекти голема одговорност носат, покрај новите елити, науката, универзитетот и медиумите. Медиумите и сами мораат да бидат не само високо технолошки модернизирани, туку и автономни во однос на центрите на моќ, но и многу поинтензивно поврзани во балканската регионална мрежа и професионална комуникација и соработка.

13. Нашето мислење е дека обновата на религијата во современоста (во плурализмот на форми на нејзиното изразување) може да биде фактор на култура на мирот, но и на судири. Тоа, пред сè, ќе зависи од тоа – дали религијата има автономија или е подредена на вонрелигиски фактори за постигнување на вондуховни цели. *Уверени сме дека е можен и пожелен дијалог на различните религии и конфесионални заедници* и црковните хиерархии не треба да се затвораат и спротивставуваат на екуменските движења и асоцијации, доколку тие не претендираат на врховен авторитет и зновување на тоталитарна моќ во областа на богатството на различност на духовен труд на човештвото.

14. Соочени со актуелните последици на економската и социјална криза во светот и со нарснатите регионални судири коишто застрашуваат да прераснат во глобална граѓанска војна помеѓу богатото малцинство и сиромашното мнозинство на население во светот, како и имајќи ја во вид постконфликтната положба на геопросторот на Балканот (којашто е во состојба на „недовршен мир“), треба да се истакне дека големо значење имаат современите религиски и мировни движења коишто дејствуваат во правец кон развивање на толеранција, култура на мирот и ненасилство. Време е, како што би рекол шпанскиот филозоф *Унамано*, дека религијата на патриотизам повеќе не го облекува војничкото руво и дека крстот не се претвора во нож! Потребно ни е „прелевање на патриотизмот“ во човекољубие и обратно. Само во тој контекст и хомо-религиосус и неговото богољубие, не можат да им пречат на современите предизвици на модернизација/секуларизација и на изградувањето на човештвото како заедница на рамноправни граѓани и народи и богатството на културна различност. Секако, обновата на автентичната човекова заедница и остварување на ваква иднина на човештвото не е можно без темелни структурални промени на современото општество, радикални измени на владеачките стратегии на општествен развој во светот. Во тој контекст, денес

борбата за мир е поврзана со проблемите на развојот и како кажува бразилскиот претседател Силвио Лула „Без глобална правда, нема глобален мир“, т.е вистински мир може да биде само дело на единство на развој и социјална правда.

15. За исчекор од економската криза на Балканот и во светот *неопходна е радикална промена на глобалната стратегија на развој*: како да се надминат негативните ефекти на неолибералниот модел и да се обезбеди социјално партнерство на сите слоеви во борбата за развој и мир на Балканот и светот.

16. *Форум на интелектуалци на Балканот* – конституиран како хоризонтално-демократска академска структура, со своето дејствување (преку научни собири, трибини, декларации, соопштенија) би ги поттикнал борбата за мир, развој, дијалог на културите и партнерство на цивилизациите на Балканот. Со тоа, во секуларистичка форма би го расчистувал патот на остварување на духот на толеранција, почитување на плурализмот не само религискиот, од Миланскиот едикт, туку и на просветителската европска традиција на граѓанскиот хуманизам, како и низ развојот на општествената критика – би давал поттик на творештвото, соработката и напредокот на сите народи/граѓани/култури на Балканот. Во крајна инстанца – Форумот би помогнал Балканот повторно да стане место на соработка и интеграција, на место на фрагментација на судири како и да се оформи идејата/визијата за балканска заедница на рамноправни народи и граѓани.

Наспроти Хантингтоновата теза за неизбежниот судир на цивилизациите во 21 век, сметаме дека вистинскиот пат лежи во дијалогот на културите и партнерството на цивилизациите. Само таква стратегија на соработка и толеранција, респект на културите на различност, поттикнување и развој на инеркултурализмот може од Балканот да изгради мост меѓу народите, културите и цивилизациите; помеѓу Истокот и Западот, Северот и Југот, на благосостојба на балканските народи, Европа и човештвото.

Учесниците на Меѓународната научна конференција
„Дијалог на културите и партнерство на цивилизациите на Балканот“
 Во Ниш, 25. 5. 2013.